

УКРАЇНА ТА МОСКВА

Берлін, серпень 1943.

**«Український Вісник» ч. 17.
орган Українського Національного Об'єднання
в Німеччині**

Географічне положення України і зв'язане з ним су-
сідство з певними народами і культурами, мало свій
незаперечний вплив на цілу нашу історію. Положен-
ня те було таке, що ми безпереривно мусіли боротися
на два фронти — схід (в найширшому розумінні цьо-
го слова) і захід. Південь, тобто Візантія, була для нас
на початку нашої історії довгий час джерелом куль-
турних і матеріальних вартостей. В залежності від
цього оточення, наша держава і володарі мусіли про-
вадити відповідну політику. Теперішня наша боротьба
тісно зв'язана з цілим дотеперішнім розвитком нашої
історії.

Степ — це другий чинник, що побіч політичного ото-
чення відіграв в історії України величезну роль. В
давніну цей степ був притулком і гніздом різних орд,
що заливали Україну. Пізніше цю роль взяла на себе
Москва.

У боротьбі України з Московією йдеться не тільки про
боротьбу двох націй, що змагаються за провідну роль
на сході Європи, але також про боротьбу двох куль-
тур, двох цілком противних світосприймань, Москва —
втілення Азії на європейському ґрунті, це конголь-
сько-кочівничий порядок речей й східна розкладава
духовість. Коли глянути на історичну суть т. зв. мо-
сковської культури, не можна її назвати інакше, як
культурою зневаженого хамства, яку творять бездуш-
ні раби за наказом жорстокого тирана.

Україна — це передовсім хліборобська культура, без-
межна прив'язаність до рідної землі, це героїчна ду-
ховість, погідне і життєрадісне сприймання життя.
Компроміс та згода між цими двома силами — немож-
ливі, тільки залізо й вогонь можуть їх розсудити. До-
сі бо всі намагання українського народу дійти до по-
розуміння з Московією закінчувалися віроломністю мо-
сковських окупантів, їх кривавим насиллям та плюн-
друванням української землі.

* БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ П. О. ОЛЕНЧЕНКА
ВУЛ. Т. Ш. 11. Д. 4

4940

Москвини, ця суміш крові різних племен та національностей, своїм психічним складом зв'язана більше з Азією ніж з Європою, — з перших років свого національно - свідомого та державного життя відчула в Україні правдивого репрезентанта передової культури на Сході. З тої хвилини датується її намагання применшити значення України, звести її на роль другорядного чинника, а самій зайняти її місце. Тому ж, що моральних даних на здобуття провідної ролі на сході Європи Москва не мала і не має, вона вибрала шлях єдино можливий для неї: знищення України! Що розрахунок Москви був саме такий — доказом цього є перебіг взаємовідносин між Україною та Московією.

Старі часи української державности характеризуються дуже близькими та тісними відносинами України з Візантією... В IX. та X. ст. Візантія була найкультурнішою країною на світі. Її географічне положення між Європою, Азією та Африкою сприяло блискучому всебічному розвитку. Україна, яка від своїх некультурних сусідів на півночі та заході не могла нічому навчитися — звернула свої очі на південь. Між Україною та Візантією наві'язались торговельні, культурні та політичні зносини, не зважаючи на часте військове суперництво. Ще за Ігоря та Ольги, й особливо за Святослава Завойовника, непомітно почала проникати в Україну разом з християнством візантійська культура... Київ вибивається на осередок, де збігаються торговельні шляхи з Візантії, Скандинавії та заходу й стає торговельним посередником між Азією та Європою. Тут зосереджується багато чужинців, які приносять до Києва свої культурні надбання. Столиця України, золотoverхий Київ, став в 10—12. ст., як казали в той час, «**суперником Царгороду та прекрасною окра- сою східної церкви**». Зовнішність міста міняється. З поширенням християнства та розвитком будівничого мистецтва місто прикрашується чисельними церквами та палатами. Печерський монастир стає культурним осередком, звідки розходяться проміння культури на всі сторони.

Рівночасно йде розвиток політичної думки та зміц-

нення державного устрою. Новоприйнятим християнством українська Київська Держава Володимира Великого сильно скріпилась. Спільна віра та спільна ієрархія стали одним з чинників, що зміцнювали почуття національної єдності... Починає розвиватись хліборобство та ремісництво. Економічні умови поліпшуються. Князі забезпечують валами та кріпостями кордони, дбають про кращі внутрішні порядки та урегульовують відносини між класами володіючими та підлеглими на підставі законів, які мають свій корінь в старих традиціях та в зразках візантійських законів. Княжа влада перестає мати абсолютистичний характер, бо князь «про устрій земський та устав земський» радиться з поважними боярами. За Ярослава Мудрого появляється збірник найстаріших законів «Руська Правда»; з його ж іменем зв'язане упорядкування управи, суду та законів і права. Чужонаціональний елемент, що колись творив більшість, з княжої дружини-війська зникає або українізується. Україна стає могутньою державою, де хлібороб та ремісник спокійно працюють, бо обороняє їх від зовнішнього ворога княжа дружина. Як доказ консолідованості та могутності Київської Держави за Ярослава, коли **Україна була одною з найсильніших держав в Європі**, служать численні споріднення київської династії Рюриковичів з різними королівськими дворами: сам Ярослав був одружений з донькою шведського короля, дочка Єлисавета вийшла заміж за норвезького королевича Гаральда Сміливого, друга дочка, Ганна, за французького короля Генріха; крім того, були свояцькі зв'язки з німецькими князями й дворами угорським, польським та візантійським.

Могутність Київської Держави почала занепадати після Ярослава Мудрого, коли цей сильний князь розділив своє князівство між своїми синами. Поділ однієї суцільної держави на ряд менших князівств спричинив боротьбу між окремими князями за звання великого київського князя. Так прийшло до сумного періоду української історії, званого під назвою, **княжі міжусобиці**. Це було тим сумніше, що в час занепаду

Української Держави почали виходити зі своїх північних лісів зовнішні вороги — москвини.

Сидячи в глибині лісів півночі, далеко від нападів диких кочових орд, москвини почали вбиватись в силу. З природи звикши гнутись під кнутом — вони сирійняли абсолютистичну владу своїх князів як звичайне явище. З перших московських осередків був Суздаль та Володимир над Клязьмою. І, вбившись за спиною Київської Держави в силу, суздальські князі вирішили знищити українську державу, щоб самим перейняти її провідне становище.

Московський князь Андрій Суздальський (Боголюбський) вибрав найбільш відповідну для свого заміру хвилину — княжі міжусобиці. Під плащиком помічі одному з княжих українських родів, Ростиславичам, він зібрав інших незадоволених українських князів, що хотіли дістатися на київський престіл, і з великою силою підступив до Києва. Київський князь Мстислав не був приготовлений до війни й, не хочачи, щоб Київ був знищений, по трьохденній обороні відступив з міста. 8. березня 1169. року москвини вдерлися до Києва і почали лютувати, як дика орда. Два дні — оповідає літописець — грабували вони Київ, і палили будинки, мордували мешканців, жінок та дівчат забираючи зі собою, а старих та дітей убиваючи без милосердя, обдирали церкви та монастирі, забирали ікони, книжки, ризи, дзвони. Київ став пустою. Нераз брали Київ усякі князі, але не руйнували, — москвини зруйнували його дощенту.

Зруйнуванням Києва Андрій Боголюбський досягнув того, чого хотів: раз назавжди підрізав силу київського князівства. Київ перестав бути політичним центром і фактичною столицею України. Разом з тим він перестав грати роль політичного, культурного та економічного центру Східньої Європи. А що москвини тільки і думали про зруйнування Києва та підірвання його значіння, про це найліпше свідчить історичний факт, що Андрій Боголюбський, по розбійницькому зруйнувавши столицю України, не залишився в Києві, а вернувся назад в глибину Московії зміцнювати дальше

силу свого північного князівства та дати підвалини пізнішому московському царству, а тим і плановій московській експансії на південь. Минали довгі сотні років, на протязі яких сталися на Україні великі зміни. В 17. ст. ціла увага українського народу була звернена на боротьбу з другим історичним ворогом — Польщею. Ця остання на протязі 14—16. ст., злучившись з Литвою, віддала на поталу своїх панів всі українські землі Правобережжя. Тяжкий національний та соціальний гніт викликав, так зв., **козаччину**. Зріст сили козаків-запорожців і більше загострення переслідування українців польськими панами довели до величезного всенационального повстання під проводом Богдана Хмельницького.

Цей великий гетьман - лицар в численних битвах (Корсунь, Жовті Води, Пилявці, Зборів) розбив польське військо і звільнив Україну зпід польського ярма. Але Польща не хотіла позбутися навіки родючих українських земель. Тому Хмельницький почав шукати собі приятеля - союзника, щоб мати поміч у тяжкій протипольській боротьбі. З усіх можливостей Хмельницький зробив трагічний вибір: **року 1654. в Переяславі був укладений союз з Москвою**. Переяславський договір Україна та Москва підписали як самостійні та рівноцінні партнери.

Москвини згодились на всі, т. зв., «статті Б. Хмельницького», які забезпечували Україні всі вольності, встановляли власне козацьке військо в числі 60.000 і давали можливість гетьманові українському вести зносини з іншими державами. Це найбільш виразний приклад того, що український народ не відкидав можливості порозумітись з Москвою, як рівний з рівним. Однак москвини виявились віроломними. Зразу по підписанні умови ввійшли до Києва московські воеводи зі своїми стрільцями. Своїх воеводів московський цар розіслав по всіх великих містах України.

Ганебне зламання умови москвинами примусило Хмельницького виправдати свою помилку. Коли ворожі задуми Москви пішли так далеко, що цар став спільником Польщі в її намірах проти України, —

Хмельницький 1657. р. почав здійснювати свій план організації Східної Європи в спілці зі шведським королем Карлом та князем Семигородським, Ракочієм. Польща мала бути розділена між Швецією, курфюрстом Брандербурзьким, Угорщиною та Україною.

Але Хмельницький не зміг закінчити уже розпочате діло звільнення від «протекторату» Москви, бо неминуча смерть його покликала.

Плани Хмельницького даліше продовжував Іван Виговський. Цей в'юнкий політик хотів використати для своїх замірів Швецію, Польщу і Крим. Тому він уклав з поляками, т. зв., Гадяцьку угоду, на підставі якої Придніпрянина мала увійти в союз з Польщею, як окреме Велике Князівство Руське з окремим сеймом, адміністрацією та військом. Після цього договору Виговський розпочав визвольну боротьбу з Москвою. Початок її був прихильний — гетьман розбив москвинів під Конотопом — але коли козацький загаль поставився неприхильно до союзу з Польщею, — його боротьба закінчилась без помітних наслідків, а Виговський мусів поступитись гетьманством.

По Виговським вибрано гетьманом Юрія Хмельницького. Козаки думали, що син Богдана гетьмануватиме так розумно, як батько, і настануть добрі часи на Україні. Але слабкий Юрась не мав відваги стати проти Москви і почав з нею годитися. Москвини пішли на хитрощі. Московські воеводи запросили його на другу сторону Дніпра до Переяслава. Несвідомий Хмельниченко повірив московським зрадливим обіцянкам, що йому нічого не станеться, і поїхав. Але москвини вже його не хотіли пустити назад, а царські воеводи примусили його підписати нову умову. Цією умовою влада українського гетьмана значно скорочувалась — він не мав права вже зноситись з чужими державами; козаки мусіли повиводити свої полки з Білої Русі, митрополит і все українське духовенство стають підлеглими московському патріярхові, полковників і козацьку старшину можна було настановляти з відома московців, а всякий мав право звертатися просто до московського уряду, оминаючи гетьмана.

Тут вже бачимо типовий московський метод обмеження прав України. Для московських сатрапів Переяслав 1654. р., так Переяслав за Юрася були лише тактикою, яку застосував зрадливий москвин, щоб остаточно підбити Україну. Для того московські воеводи не дозволяють Юрасеві мати закордонних зносин, як таке українське духовенство було поставлене в залежність від Москви, тому московські озброєні ватаги розташувалися по українських містах. Перша ознака самостійності — суверенність — стає помалу злудю, стає чимсь, що з часом відходить в далечінь. А ще більш сумним стає явище, що властиво москвини користуються в своїх намаганнях зруйнувати Україну, як самостійну державу, українськими руками. Цей випробуваний та жалюгідний метод характеризує в нашій історії цілий період, т. зв., **руїни**. Руїна це було ніщо інше, як намагання українців вигнати москвинів з України—з одного боку, та всіляке прагнення москвинів ще більше здушити та підірвати Україну — з другого.

Гетьманська булава незабаром трапила до рук справжнього політика Петра Дорошенка. Цей гетьман добре зорієнтувався, що як Москва, так і Польща, однаково небезпечні, та піддався під опіку Туреччини, що була тоді єдиною державою, яка могла мірятися з Польщею та Москвою. Наслідком першої помочі нового турецького союзника було усунення польського війська з Правобережжя (Україна в 1663. році була поділена на Правобережну — де мали рішачий вплив поляки, та Лівобережну — де були «протекторами» москвини). Знову повстала на Правобережжі незалежна українська держава, хоч і не в повних кордонах. З того часу Дорошенко намагається об'єднати обидва береги Дніпра під однією булавою. Тут він зустрів історичного ворога української незалежності та сили — Москву, яка перекреслила його прагнення до самостійності й соборності українських земель. Московське військо облягло гетьманську столицю Чигирин, що після довгої та завзятої боротьби мусіла здатися через брак харчів. Дорошенко мусів передати гетьманські

клейноди лівобережному гетьманові, царському при-
служникові Брюховецькому. Цей вірний служака мо-
сквинів догоджав їм у всьому, а тим самим копав мо-
гилу Україні. Але Москва провадила супроти Украї-
ни таку ганебну політику, що навіть Брюховецький не
міг вже видержати і почав з допомогою Дорошенка по-
встання.

Москва щораз сильніше ставила свою ногу на гру-
ди Україні. Наступники Брюховецького по лівобереж-
ній булаві — Многогрішний, Самойлович, як і Доро-
шенко, вмирають на засланні. Москвини не вважають
Україну за добровільно прилучену до них державу, а
як колонію, в якій можна безборонно порядкувати.
Це ж була мета, яку москвини почали переслідувати
від найдавніших часів і яку здійснювали поступово,
починаючи з Андрія Боголюбського. Найменше підо-
зріння в нелояльності закінчувалось Сибіром та смер-
тю. Московські залоги в українських селах та містах
робили москвинів всевладними панами на українській
землі.

Тому треба було виняткового дипломата, яким був
гетьман Іван Мазепа, щоб довго водити за ніс Москву
з її хитрим і здібним царем Петром I.

Підчас гетьманування Івана Мазепи прихована бо-
ротьба України з Москвою доходить до свого завершен-
ня. Зручний дипломат, дорадник Петра Дорошенка та
гетьмана Івана Самойловича — Іван Мазепа пізнав до-
кладно москвинів, і ставши гетьманом, почав послідов-
но здійснювати свої плани: визволення України зіпд
московського ярма.

Тому, що його попередник Самойлович був москвина-
ми закований в кайдани та висланий до Москви, Ма-
зепа мусів застосувати всіх хитрощів для того, щоб
московські воеводи не розкрили його тонкої гри і
справжніх намірів.

З тяжким серцем Іван Мазепа мусів прийняти про-
диктовані московським князем Голіциним 22 пункти,
як додаток до переяславських пактів Богдана Хмель-
ницького, що ними гетьманська влада обмежувалась,
а гетьмановій та козацькій старшині Москва наказу-

вала дбати якнайскорше споріднити українців з москвинами через шлюби (подібний для українців інтер-націоналізм накидали і більшовики!). Також не легко було Мазепі будувати фортеці на річках Орелі та Самарі, які мали ніби служити для охорони українських земель перед татарами та турками, а в дійсності мали затримувати українських утікачів на Січ. Запорожці дуже неприхильним оком дивилися на те будівництво, бо бачили справжній намір москвинів. До тих кріпостей надіслала Москва своїх воєвод з 4 тисячами московського війська, як залоги. Згодом цей зручний маневр москвинів поставив запорожців у вороже відношення до гетьмана Мазепи. Наслідком того була угода запорожців з татарським ханом.

Незадоволення українського народу зі знущань Москви прискорило здійснення задумів Мазепи. Показуючи назовні добре відношення та лояльність до царя Петра I. та його генерала Меншикова, Мазепа тишком-нишком нав'язував зносини зі шведським королем Карлом XII., що стремів до захоплення півного впливу над Балтійським морем та північно-східної Європою. А що подібні плани мав і Петро I., то не, дивно, що інтереси обох сторін мусіли зударитись. Так прийшло до шведсько - московської війни. Карло XII. задумав великий похід на Москву. Мазепа на тому і будував цілий свій план визволення України. Але тому, що москвини мали скрізь шпигунів, навіть і поміж самими українцями (напр. Кочубей та Іскра, які кілька разів робили доноси на Мазепу), — Мазепа мусів виявити велику обережність, щоб повністю здійснити свій план. Передумовою для цього була зовнішня служба московському цареві та прихована підготовка до боротьби. Обережний Мазепа поділився своїми думками тільки з малим гуртом довірених осіб-старшин. Народ про заміри Мазепи не знав і, не розуміючи політики Мазепи, осуджував його за сумнівну допомогу москвинам.

Ціла правда викрилась тоді, коли Карло XII. вступив в Україну. Непоінформований народ не знав що робити і в більшості слухав московських агентів, які нашіптували йому, що шведи прийшли на Україну,

щоб її зруйнувати. Хвилина розправи наступила. Правда, заміри Мазепи були побудовані на тому, що Карло XII. піде прямо на Москву, а він з українським військом очистить Україну від московських залог, а потім допоможе шведам знижити москвинів та цілковито визволити батьківщину. Вибору одначе не було, коли Карло поставив його перед фактом вступу на Україну. Мазепа перейшов до Карла, звернувшись до старшин такими словами: «Браття! Настав час! Покористуймося цією нагодою, віддячмося москвинам за їх насильства над нами, за всі нелюдські утиски й неправди, що вчинені нам. Ось коли прийшов час скинути ненависне ярмо і нашу Україну зробити вільною стороною від нікого незалежною!»

Звістка про те, що Мазепа перейшов на бік Карла XII. дуже вразила москвинів. Петро I. зараз звелів написати маніфест до українського народу, в якому сповіщав, що Мазепа зрадник, що він ніби хоче віддати український народ полякам та завести унію. Наказано також зруйнувати гетьманську столицю — Батурин. Московське військо прийшло під Батурин. Але полковник Чечель, оборонець Батурина, не піддався. Одначе і тут знайшовся зрадник, за поміччю якого москвини дісталися таємним входом до Батурина і цілковито його зруйнували, а всіх мешканців вимордували.

Московські агенти розділили український народ обіцянками та застрашуванням. Одні були з москвинами, другі з Мазепою. Запорожці зі своїм кошовим Гордієнком-Головком, прилучилися до Мазепи, бо розуміли його ширі наміри.

Так дійшло до Полтавського бою 1709. року.

Цей вирішальний, не лише для України, але й для цілої Європи, бій виграла Москва.

Після невдалого Полтавського бою, Мазепа разом із шведами залишає Україну. Надломане цією невдачею здоров'я гетьмана не видержало, і Мазепа помер. Після нього вибрали гетьманом Пилипа Орлика, який разом із Войнаровським ще довгий час робив дипломатичні заходи перед королівськими західньо-європейськими дворами, в справі відновлення української дер-

жавности. Але заходи цієї першої державницької української еміграції не дали реальних наслідків, бо за той час ситуація Європи змінилася на користь Москви, яка, завдяки заходам Петра I., вбила у силу.

Свою полтавську перемогу Москва використала для остаточної ліквідації тих теоретичних ознак сумнівної незалежності, які Україна мала до полтавської поразки. Після Полтавського бою віддає Москва гетьманську булаву Іванові Скоропадському та приставляє до нього свого наглядача москвина, який спільно з гетьманом мав керувати всіма справами України. Гетьманові заборонено мати будьякі зносини з чужинцями, а на випадок вибуху якогось повстання, мали його здушити московські війська, що після Полтави широко наплили на Україну.

Дуже характерний є лист запорожців до Скоропадського, де яскраво висвітлено відносини на Україні та намагання Москви. Цей лист запорожці вислали у відповідь Скоропадському, який наполягав приєднатися до царя. Запорожці Скоропадському дорікають, що він з своєї волі пхає свою шию у московське ярмо і втягає в це ярмо цілу Україну. Далі вони нагадують Скоропадському, що московський уряд ще від часів Богдана Хмельницького обмежує права й вольности козацькі. Вони дослівно пишуть: «Пишеш, що ми одгорнули од свого природного монарха, його Царського Величества. Хіба ж Ваша Милость того добре не знаєш, що московські монархи од початку козацького народу і володіння князів аж до Хмельницького, ніколи нам не бували природними панами?...» Далі йде опис лиха, горя та утисків, що діяла Москва на Україні. Цілий народ відвертається від московських підхлібників, які допомагають Москві зруйнувати Україну.

Тимчасом Пилип Орлик порозумівся з кримським ханом, у висліді чого він вирушив разом із татарами на Лівобережну Україну, щоб визволити Україну від Москви. Повстання Орлика успішно розвивалося: він обліг москвинів у Білій Церкві, але коли татари, замість звернути свої сили повністю проти москвинів, кинулись руйнувати українські села, тоді Орлик мусів

відступати. Вдруге появилась надія визволити Україну тоді, коли турецький султан з намови Карла XII оголосив Москві війну. Над Прутом турки оточили москвинів, яким грозило цілковите знищення. Але москвини підписали понижучий мир для себе і тим зберегли свою армію, щоб, очевидно, умов не додержати. Цим миром були знищені всі наміри Орлика та його прихильників, тим паче, коли гетьман Скоропадський виступив по боці царя. Але і ця услуга Скоропадського не допомогла, бо цар далі посилав московські війська на Україну і масово почав віддавати українські землі та села своїм любимцям. Гетьман, бажаючи втримати за всяку ціну булаву, також обдаровував московських вищих старшин та урядовців посіlostями, та примушував українське населення утримувати московське військо. В той час багато козаків було вислано на московські кордони, як оборону Москви, а ще більше заслано копати канали, щоб злучити Волгу з Доном. Петро I пішов ще далі. Він сам, ігноруючи гетьмана, почав призначати полковників на Україні, переважно москвинів, чи інших чужинців. Він все дужче стискав вольности українського народу. Так він обмежив права генерального українського судді та права генерального писаря, яким нібито в допомогу дав московських дорадників. Попри масове винищування козаків, висланням їх на тяжкі, каналні роботи, пішла заборона друкувати Святе Письмо, або передруковувати інші книжки, — натомість дозволялося передруковувати книжки московські. Але найбільший удар прийшов по закінченні московсько-шведської війни. Ця переможня для москвинів війна була використана для цілковитого поневолення України. 1722. р. цар видав маніфест, яким утворив, т. зв., «Малоросійську Колегію», яка мала, поруч із гетьманом, керувати усіма справами України. Після смерті Скоропадського й за гетьманування наказного гетьмана Павла Полуботка, ця колегія почала свою діяльність. Очолював її москвин Вельямінов, а складалась вона з 6 штабових офіцерів того московського війська, що стояло постоем на Україні. Ця ко-

легія була найвищим управлінням, яке мало доглядати за порядками на Україні.

Коли козацька старшина звернулася з домаганням вибрати нового гетьмана, то в відповідь на це прийшов царський указ, який звучав так: «Вам відомо, що від часів першого гетьмана Богдана Хмельницького, аж до Скоропадського всі гетьмани були зрадники і дуже терпіла від того московська держава, а особливо Україна. Ще свіжа пам'ять про Мазепу... Через це треба ще знайти на посаду гетьмана дуже відомого чоловіка (очевидно, що московського підлизня!), а доти, для користи вашого краю, встановляємо уряд (тобто «Малоросійську Колегію»), що має наказ робити все по інструкції».

Які ж це були інструкції? Досить сказати, що їх видавала Москва! Московські залоги була ще посилені, заведені нові полки і пороблено усе, щоб зробити з України московську провінцію. Наслідком тих інструкцій було те, що наказний гетьман, генеральний писар та генеральний суддя мали передати свої функції москвинами з «Малоросійської Колегії», а князь Голіцин став головним начальником усього війська на Україні, втому і козаків. Цими кроками цар Петро I цілком скасував значення гетьмана та генеральної старшини. Незадовго Полуботка було ув'язнено в Москві, а в відповідь на пастирливі домагання козаків привернути Україні старі козацькі вольності — всіх козаків було «за кару» (а в дійсності тому, щоб не вибухло на Україні повстання!) вислано в похід на Персію. По смерті царя Петра I та після Катерини I почав царювати Петро II. Перед новою війною з Туреччиною Москва вирішила дати деякі полекші Україні, скасовано «Малоросійську Колегію» й дано дозвіл вибрати нового гетьмана. Ним став Данило Апостол. Але, щоб український гетьман не обернув українського меча проти Москви, то до нього прислано московського «дорадника» Наумова. Данило Апостол скористувався коронацією царя й добився того, що Москва потвердила всі права й вольності України. Подібна ситуація була і за наступниці Петра II — ца-

риці Анни. До того не мало спричинилася московсько-польська війна 1733. р., бо москвини хотіли мати на Україні спокій, а на війну потребували козаків. Нового ж гетьмана, по смерті Данила Апостола, не дозволено обрати. Цей дозвіл був даний аж за цариці Єлисавети, коли гетьманом став Кирило Розумовський. Одначе, за цариці Катерини II, яка заадагедь поклала собі завдання зничити окремішність усіх країв, що належали до Росії, а в першу чергу України — **гетьманський уряд було скасовано** в 1764. році. Катерина II з цього приводу писала до свого довіреного урядовця так: «у Малоросії, як гетьмана не буде, треба пильнувати, щоб і думати про нього забули!» І Катерина II, оця про яку Шевченко сказав, що «доконала вдову-сиротину», тобто поневолила зовсім Україну, — знову відновила «Малоросійську Колегію», на чоді її став граф Рум'янцев з титулом «малоросійського генерал-губернатора». Основним завданням цієї московської колегії було звернути пильну увагу на те, що «українська старшина й духовенство ненавидять все московське і пильно стерегти, щоб ця ненависть не ширилася поміж народом на Україні». Це робилося в той спосіб, що поділено український нарід на окремі соціальні стани, і Москва взяла нібито в оборону простий люд перед старшиною та панством. Коли ж спосіб «діли і пануй» не дав таких наслідків, як Москва хотіла, і коли визвольницькі думки прокидалися чимраз то більше — московський уряд взявся ґрунтовно зничити окремішність України.

І так у 1775 році москвини зруйнували Запоріжську Січ, цього ще одинокого осередка вольностей. У 1781/82 роках заведено, на Україні, як і в Росії, губерніяльні установи. «Малоросійська Колегія» і козацке панування були скасовані, а Україну поділено на намісництва; зі Східньої частини України москвини зробили Слобідську губернію, а на землях запорожських вольностей — Новоросійську губернію.

Козаків перетворено на рагулярне вітсько, подібно, як і в Московії, а в цілії Україні заведено кріпацтво. Щоб прихилити на свою сторону козацьку старшину,

Москва наділила старшину дворянством (шляхетство). Але всі заходи московського уряду не увінчалися повним успіхом, бо українська свідомо інтелігенція безнастанно робила заходи в Європі, щоб Україну звільнити з-під московського ярма (тут треба згадати подорож Калніста до Берліну, де він намагався домовитись про поміч в разі протимосковського повстання на Україні).

Коли ще додамо до всього те, що москвини діяльно помагали полякам знищити гайдамаччину на Правобережжі (Андрусівською умовою 1677. р. й прутською угодою Петра I, з турками, Правобережжя відійшло під Польщу) — то маємо ясну уяву про те, чому московський уряд хотів за всяку ціну знищити українство.

Трагічне становище українців було після першого поділу Польщі (1772) та другого (1793), коли українські землі, які були під Польщею (Правобережжя, Поділля, Полісся, Волинь) ввійшли під Москву.

Крім політичного скасування всіх ознак спочатку самостійности, а потім і автономности України, московський уряд пішов далі. Українське духовенство було самостійне й відігравало велику роль в національно-політичному житті українського народу. Щоб зв'язати руки українським священникам і не дозволити їм вести національно корисної праці між народом, москвини за гетьманування Самойловича силою узалежнили київського українського митрополита від московського патріарха, віддаючи, таким чином, українську православну церкву під керівництво Москви. Таким чином московський уряд проводив свої ідеї і через змосковізовану церкву. Московська духовна верхність показала свої заміри зразу: першим її ділом була заборона друкувати українські книжки й нагляд над школою, щоб затерти різниці між українською і московською церквою та школою. Дійшло навіть до того, що заборонено було по-українськи виговорювати слова Служби Божої.

Освіта й письменство були ще більше сковані кайданами московської державної цензури. Можна було друкувати книжки, які своїм змістом відповідали

БІБЛІОТЕКА
МЕНИ О. ОЛЬЖИЧА
ГРУШЕВСЬКОГО. 4

4940

московським намірам. Книжки, надхнені любов'ю до України, не сміли друкуватись. Тому й не дивно, що цінна книжка, як «Історія Русів» ходила між людьми лише в рукописах, бо вона розпалювала ненависть всього українського населення супроти національного ворога-москвина.

Непомітно проминули роки царювання Павла I. та Олександра I. За цього останнього, в час походу Наполеона на Москву у 1812. р., були відносини українсько-московські ще більш загострені. Після невдачі французького походу й скріплення московського становища в Європі, москвини це використали для зміцнення своєї асиміляційної та поневолюючої політики на Україні. І так запроваджувано на Україні поселення — тобто села, в котрих осідали московські колоністи.

Тимчасом в Європі спалахнула революція 1848. року, яка потягнула за собою ряд реформ у національному та соціальному житті європейських народів. Ця «весна народів», це свіже повітря, що повіяло з Європи, не торкнулось абсолютистичного царсько - московського режиму, що так влучно був названий «жандармом Європи». У відношенні до імперської Росії не може навіть бути і мови про якісь революційні зміни в цій «тюрмі народів» щодо поневолених національностей, — а навпаки: якраз злякавшись нових європейських революційних думок, що голосили право поневолених націй на самостійне життя, московський уряд скріпив свою протиукраїнську політику, щоб таким чином втримати керму сходу Європи у своїх руках.

Ось як український історик малює це московське знищення на Україні тих часів:

«При кінці 18. століття на Україні, одна за одною, скоро наступали великі переміни, що вкрай привернули та понівечили усе українське та його стародавнє життя. Народ запрягали у кріпацьке ярмо, і він не бачив собі просвітку; заведено було нові городські та сільські установи, нові суди з чужою незрозумілою мовою; усякі урядовці, що наїхали на Україну та позаймали посади, не розуміли мови й не знали звичаїв того народу, яким приїхали порядкувати. Панство, здо-

бувши собі дворянський чин, одвернулося од свого народу, стидалося його звичаїв, своєї мови; школи, яких було так багато на Україні, знищено, бо вони тепер були не бажані (москвинам), бо їм краще було, коли українці — кріпаками будуть, темні та неосвічені. Духовенство на Україні, втративши свою автономію, опинилося під владою митрополитів — здебільшого москвинів, які нещадно винищують все українське в Київській Академії (найвища українська школа на Україні) та скрізь, де тільки могли, і тим вони одірвали духовенство від його народу. Отак у ту добу все уцухло, все українське завмерло. Народ покинула його інтелігенція (яка в більшості перейшла до москвинів, або перестала жити національним життям), не могло народ вести бідне духовенство. А народ терпів і мовчав; від вищих він перестав уже чути свою рідну мову і по trochu став призвичаюватись до того, міркуючи собі, що його мова — це мова мужицька, а мовою вищих людей є мова — московська...»

Такий жалюгідний стан, таке спустошення нанесли москвини на Україну своєю винародовлюючою політикою. Здавалося, що українці, як народ, згинуть. В такий темний час знайшлися люди, які, живучи славною українською минувиною, почали на Україні працю відродження. Це відродження почалося вперше на літературній ниві, і почав його Іван Котляревський своїм твором «Енеїда». Крім нього, появилися другі письменники, як Гулак-Артемівський, Квітка-Основ'яненко, Боровиковський, які пишуть чистою народньою українською мовою. Цей вплив Європи не мало спричинився і до політичного відродження українського народу. Найголосніше промовив до українського серця своїм «Кобзарем» Тарас Шевченко. Сучасники і наступники Т. Шевченка (Костомарів, Куліш, Вовчок, Кониський, Левицький, Мирний, Старицький, Кропивницький ітд.) несуть у простий народ рідне слово, несуть освіту й починають національне відродження українського народу. Це відродження набрало у верхах української інтелігенції і політичного характеру. Було створено проти-московське таємне «Кирило - Методіївське Братство»,

завданням якого було створити федеративну державу всіх слов'ян. В цій державі всі народи мали бути вільні й від нікого незалежні. Але українське протимосковське товариство, на донос одного москвина, було викрито, а члени його (між ними також Шевченко) були заслані на заслання. За декілька років, коли центру духового життя на Україні не можна було створити через гострі переслідування московського уряду, — українські письменники, поети та науковці згуртувалися у Петербурзі, де почали видавати український місячник «Основа». Але коли літературний та національний розвиток українців пішов далеко, що загрожувало московській державі, то москвини зробили нечуваний крок: 1876. року вийшов т. зв. **Валуєвський наказ**, який заявляв, що України «нет, не било і быть не может». Тоді московський уряд почав справляти правдиві оргії на Україні. Гостро було заборонено видавати всякі книжки, писані українською мовою, заборонялось співати українські пісні, заборонялось давати по-українськи драматичні вистави, не можна було видавати ніяких книжок для дітей, або для шкіл, щоб по-українськи не вчилися. Така заборона тривала рівно тридцять літ. Українські письменники і вчені тоді перенесли свою роботу до Галичини, де все таки під австрійською окупацією було легше.

Тим часом і темне московське громадянство почало думати так, як думала Європа. Нові ідеї були занесені і на Московщину. Вже за царя Миколи I. появляються перші проблески нового дня. Московська інтелігенція, спочатку лише на словах, а потім і на ділі, почала виступати проти абсолютистичного утиску царського режиму. Нові думки ферментували довгий час і знайшли свій зовнішній вислів у 1905. році, коли московська держава програла війну з Японією. Цей прогриш на міжнародньому полі відбився і на внутрішньому житті московської держави. Починаючи з 1906. року, московський царський уряд завів деякі реформи, які зближували Москву до Європи. Наслідком таких державно-правних змін (заведення Державної Думи — парламенту) московський тиск на Україні трохи змен-

пшився. Між українськими народними масами повільно починає рости національна свідомість. В той саме час у Московії наближається соціальна революція. Такий стан застав царсько-московську імперію 1914. рік, коли вибухла світова війна.

В період світової війни, як буде змальовано в іншій брошурі, намагання Москви не були інакші, як на протязі цілої історії українсько - московських взаємин. Розвалюючись сама, вона в особі Тимчасового Уряду чи білих генералів, ніяк не хотіла погодитись з тим, щоб пробуджені національності, а між ними як перша Україна, зажила вільним життям. В тому ці останні моги-кани білої Москви мали спільну лінію й поставу з большевиками, яким після Жовтневої революції вдалося поступово опанувати всі землі, за винятком польських та Волині, які входили в склад б. Росії. В дальшому большевики повели цю саму лінію відносно України, що й царська Москва: лінію поневолення України.

Комуністичний режим з моментом ліквідації контр-революції в Москві й закріплення свого становища ще в 1921. р. устами тодішнього наркома в справах національностей, Йосипа Сталіна, освітлив наміри комуністичної партії: «Вимога відділення окраїн, як форма відносин між центром і окраїнами мусить бути виключена. Вимога відділень окраїн — глибоко контр-революційна» А Пятаков вторував: «Я думаю, що від гасла самовизначення націй треба в цілому відмовитись; що торкається гасла самовизначення трудящих мас кожної нації, так треба відмовитись і від нього і твердо стати на шлях суворой пролетарської централізації та пролетарського об'єднання».

Видко, що позиції большевиків що торкається не-московських національностей, а в першу чергу України, були заздалегідь ясні. Що ж торкається шляхів, то зручний тактик Ленін над тим не здержувався, бо практичні і найбільше відповідні дороги мала висунути реальна дійсність та розвиток дальших подій. Без сумніву, національна, економічна, культурна і т. п. політика большевиків були завжди на услугах москов-

ських політичних цілей большевиків, тобто: 1) вдержання і закріплення московської імперії під большевицькою формою в її старих межах й 2) шляхом світової революції пролетаріату здобути панівну позицію не лише на європейському континенті, а і у світі.

Період, т. зв., військового комунізму проходив під знаком закріплення здобутих позицій у властивій Московії та всебічних зусиль вдержати захитану імперію. В першому випадку по винищенні чи вигнанні провідної інтелігенції, праця большевиків була улегшена настановленням московських мас. В другому — йшли змагання до спараліжування осередних національних збройних революцій і поновного закріплення «окраїн» при допомозі комуністичної ідеології. Тут першокласним помічником, головню на Україні, були: планова колонізаційна політика царського уряду, яка допомогла розкласти народ на соціальні класи та партійні угруповання, що в дальшому большевикам дало можливість зводити визвольні національні змагання на соціальні рейки; чинність білих генералів підрізувала силу новоповсталих на території бувшої Росії держав (Денікін, Добровольча Армія) і тим улегшила працю червоним ордам і не в останній мірі праця своїх же людей, вихованих на московській культурі, що своїми антидержавними та антинаціональними вчинками поставила окремі верстви народу проти себе й, таким чином, психологічно приготувала ґрунт для большевицької інвазії. За таких обставин при незначній національно-політичній свідомості й при вмілому використанні даного стану не так тяжко було опанувати ситуацію і 7. липня 1922. р. оснувати ССРСР. Всі дальші зусилля большевиків були спрямовані на те, щоб зберегти свою владу й закріпити свою державу. Результатом того було жорстоке нищення сепаратистичних рухів поневолених націй. Від липня 1922. р. аж до останніх днів політика большевиків у всіх відтинках це нічого іншого як безконечний ряд фізичного та морального терору та мордування. Варто подивитися на те, як большевики для своїх цілей використовували культуру. Вони в першу чергу узглядили культуру як засіб у своїх

політичних цілях. Первісним завданням большевиків було перевести «культурну революцію». Практично це означало знищення старої української національної культури. Тому з таким захопленням московські большевики нищили традицію, руйнували церкви та штиком вибивали релігію. Коли перша насильна спроба московізації з причин непіддаєності української вдачі не вдалася, большевики пішли на уступки й в 1923. р. компартія видала постанову про «українізацію» України, а одночасово прийняла за свою тезу боротьбу двох культур: міської — московської, та сільської — української. Большевицький розрахунок був правильний, бо московська міська культура мусіла за якийсь час перемогти з огляду на підтримку її державною силою та московським партійним і адміністративним апаратом. Але надії завели. Українізація була стимулом для зросту національно - державних змагань в серцях самих українських комуністів, які зрозуміли, до чого прямує московська компартія. На сцену виступають Хвильовий, Зеров, Шумський та Волобуєв і бороняться проти намагань Москви. Хвильовий кидає гасло: «Європа, а не Москва», та «давай пролетаріят, даймо інтелігенцію!», що по перестановці слів означає — «геть московські робітники та інтелігенція з України — коли українізація, так до кінця». Нарком Шумський заявив, що просвіти мало: «давай і партію в Україні в українські руки». Зеров відкинув офіційний пролетарський реалізм в літературі й повернувся до античності. Коли ж культурницькі гасла хвильовістів, економіст Волобуєв переніс в площину господарську та політичну, викрив експлуатаційно - колоніальну суть економічної політики большевиків в Україні, і з'ясував, що революція не здійснила гасла національного визволення поневолених націй та, обґрунтував konieczність виходу України з СРСР, Сталін посилав в Україну Кагановича викорінювати «контр-революцію». У висліді Хвильовий стріляється, решта зникає в політичному провалі, а їх форпост ВАПЛІТЕ — розгромлений. Спроба з гаслом боротьби двох культур не вдалася, тому большевики змінюють тактику. Резолюція ЦК КПБУ з 1926.

р. каже: «Партія стоїть за самостійний розвиток української культури та виявлення всіх творчостей українського народу. Партія стоїть за цілковитий її розрив із традиціями провінційальної обмеженості і рабського наслідування, за створення нових культурних досягнень гідних творення великої класи. Але партія робить це не шляхом протиставлення української культури культурам інших народів, а шляхом братського співробітництва робітників працюючих мас усіх національностей в ділі будівництва міжнародної пролетарської культури». Одначе започаткований Хвильовим процес переродження українства на СУЗ та протимосковські тенденції не спиняються, а поширюються навіть в низах самої компартії України. За спиною Скрипника українська стихія діє далі. Тоді Постишев висилає українських учених з Всеукраїнської Академії Наук на Соловки, а їх наукові функції компартія передає москвинам, або жидам. В цей же час настає ера монстр-процесів, головно українських культурників: Союз Визволення України, Український Націоналістичний Центр, а далі частковий УВО. У висліді того генеральна чистка КПУ та в наркоматах. За словами Постишева було лише з системи наркомату виключено понад 300 наукових та редакційних працівників, 200 завідувачів відділами та секторами, лише в 8 центральних радянських установах, 1000 робітників кооперативу і т. д.

Московський терор пожирив одну групу культурних кадрів українства за другою, віддаючи їх місця москвинам, або благонадійним зрадникам. З компартії України виключено 27.000 членів, 1.300 комсомольців, 240 секретарів районних комитетів компартій, 290 голів ісполкомів, 150 голів контрольних комісій і т. д. Разом з цим іде нищення корінних основ українського народу, селянства. Це нищення відбувалося під голосним кличем — «соціальної реконструкції господарства на базі п'ятирічних планів». Яка ж була причина? Як в культурній верстві бачив, так в селянстві більшовізм відчув небезпеку не лише для свого соціалістичного експериментування, але для режиму взагалі. Ціллю бу-

ло знищення селянства, тактикою — роздвоєння селянства на ворожі слої, засіб — колективізація. Колективізація не лише як спроба Москви зруйнувати традицію соціально - економічних підстав існування українського народу, але як спроба вирвати його з рідної духовости й кинути під вплив більшовізму. Як колективізація, так і індустріалізація України та позір-на українізація — це не відірвані явища, а продумані складові частини сталінської ідеї. Політичні події в 1933. р. відклали до безконечности можливість світової революції. Цей факт приспівив признання червоних можновладців до того, що червона Москва і біла Москва, це те саме. З Кремлю вилітає присуд над поневоленими націями: «будування соціалізму і в одній країні». Таким чином почала будуватися унітарна держава. Все можливе й неможливе централізувалося. Так звані союзні та автономні республіки тратили останні признаки і так теоретичної окремішности. Всі важливі наркомати мандрували в московські руки і переіменовувалися у всесоюзні, тобто московські, а паперові УССР, БССР і т. д. стають провінціями на зразок «своїх» комуністичних партій, філій московської ВКП(б), що у всьому мусять слухати центр — Москву.

Таким чином під розстріл, заслання українських культурників, селян та робітництва на Сибір та Соловки, виселювання цілих сіл, під стогін голодних матерей та плач вмираючих голодовою смертю дітей, наступив дальший період культурної політики більшовиків на Україні, який мав виплекати «советську свідомість», період, що зветься «советизація». Його логіка була така: в советській державі — один советський народ, один народ має лише одну культуру. Тому на руїнах національних культур, на трупах Косинків, Влизьків, Давидовичів, Фальківських і т. п., будувалася, так звана, советська культура. Як нова советська конституція була конституцією унітарної держави, так советська «культура» мала визначити єдиний советський народ. Цей народ мав бути запорукою збереження большевицького режиму. Так оформлювалась «генеральна лінія» Сталіна. Як українізація не була для

большевиків метою, а тільки засобом для встановлення щільного контакту з українськими масами та втягнення широких мас українського населення в орбіту впливів комунізму — так советська «культура» мала бути клином, який мав вибити всі вільнолюбні думки з українських голів. Ця «культура» — національна по формі та соціалістична по змісту нав'язувала до культури московської. Це тому, що, як писала в 1936. р. «Правда»: 1) «Російська культура, звільнена від шляхетсько - капіталістичних кайданів, що так розцвіла в умовах соціалізму, відіграла велитенську роль в розвитку численних народів, визволених жовтневою революцією»; 2) «Російський народ займав перше місце, як перший серед рівних. Його культурно-творчі сили й революційний розмах, його національні властивості, чим далі тим більше стають об'єктом наслідування й прикладу для трудящих відсталих націй».

Таким чином, коли перший період культурної політики большевиків стояв під безоглядним нищенням всього українського, другий — під насильним намаганням ідеологічно її переорієнтувати (чи, як сказав Затонський — «українську культуру треба використати, щоб зробити з неї пролетарське знаряддя»), третій період означав повне підпорядкування української культури Москві.

Період советизації в державному житті характеризувався «демократичним централізмом» та винищуванням націоналізму. В культурному житті його визначали: 1) соціалістична культура, що знаходилася в наймах політично - імперіяльних ідеалів московських большевиків та 2) повна залежність «національних» культурних підприємств від всесоюзних московських.

Завданням цієї культури було довести до того, щоб українці ішли за червоною Москвою, за Сталіном, за московським народом. Це завдання зводилося до трьох пунктів: 1) викорінення національних прикмет українського народу, 2) позбавлення українського народу політичної амбіції та динаміки, як передумовин політично-державного розвитку та 3) затрощення національного

організму комуністичною отрутою, що мала вкінці привести до повної внутрішньої московізації.

Тепер подивимось, як виглядали московсько-українські взаємини в большевицькому навісвітленні. Для цього наведемо цілий ряд цитатів з большевицької преси та промов всевладних секретарів чи інших головачів КПбУ.

Постишев, роблячи доповідь на пленумі ЦКП(б)У в листопаді 1933. р., коли українське село і місто вмирало з голоду, а хлібні багатства України вивозили в московські області СРСР та продавались за границю — казав:

«Ми почали тепер серйозну розчистку ряду ділянок теоретичного фронту від націоналістичних ідей, які протягом ряду років процвітали на історичній і на економічній, і на аграрній і на ряді інших ділянок теоретичного фронту. Тут перед нами надзвичайно велика робота. Я певний, що ми навіть уявлення не маємо, яка кількість націоналістичної літератури гуляє зараз по руках і видається з радянських бібліотечних полиць. Адже ж треба врахувати, що у всіх тих, нерідко гектографованих або скалографованих виданнях різних записок, збірників, підручників, різних ніженських, уманських, кам'янецько - подільських і т. п. інститутів найлегше було протягувати націоналістичну ідею. Всю цю літературу ми повинні зараз розкопати, розрити, і рішуче вилучити все те, що хоч в якійбудь мірі зтикається з націоналістичними настановами, показавши широкій масі трудящих України, як протягували шовінізм націоналістичні елементи на Україні...

Досить сказати, — говорив він, — що за цей час (десять місяців) було вислано понад дві тисячі чоловіка націоналістичних елементів із системи народнього комісаріату освіти, понад триста наукових і редакторських працівників. Тільки по 8 центральних радянських установах ми вишибли понад 200 чоловік націоналістів і білогвардейців (?), які займали посади завідувачів відділами, секторами і т. п. Тільки по двох системах — по кооперації й «заготзерну» — ми вишибли

понад тисячу чоловіка націоналістів і білогвардейців, не рахуючи куркулів та інших ворожих елементів...

Ми не тільки вишибли націоналістичні елементи з зайнятих ними позицій, але ми одночасово з цим зараз же укріпляли ці позиції перевіреними людьми. Ми укріпляли відповідальні ділянки національно - культурного будівництва, як по партійній, так і по радянській лінії кріпкими більшовиками. Ми дали культурному фронту за минулих десять місяців загалом не менше 1200 чоловіка перевірених комуністів на керівну роботу».

Півтора року опісля в квітні 1935. р. «наркомвнудела» Бадіцький казав: — «Діяльність українських націоналістичних груп існує далі. Вона заслонюється піднеслим наростанням масових контр-революційних настроїв серед сільського і міського населення. Настрої ці оформлюються в політичні організації. За останніх сім місяців розкрито на Україні 32 тайних робітничих організацій. Три з них були зв'язані з червоноармійським середовищем. Діяльність цього організованого підпілля виявляється в таких формах: в викликуванні зударів з владою і її починами, в узгодженню керування тими зударями, поширюванню нелегальних видань, закликах до боротьби і організацією їх участі в терористичних актах проти місцевих і висланих центрів партійців. В сільських місцевостях за той час відкрито 23 селянські організації; подавляюча більшість їх членів виявилась комсомольцями. Їх зусилля в першу чергу були скермовані в сторону зриву хлібозаготовельної кампанії. Терористичними актами й загрозою цих актів застрашували вони навіть низові партійні і советські органи. В студентському середовищі було викрито вісім організацій. В них входили не тільки вузовці, але теж відповідальні советські робітники. Зв'язки цих організацій ішли в села й робітничі круги. Крім вичислених існували і чисто терористичні організації. 6 із них теж викрито. Одна підготовляла на місяць серпень 1935. р. убийство трьох визначних партійних діячів на Україні. З 69 вичислених організацій

9 регулярно випускали підпольні друковані видання, скермовані проти партії і влади, 23 мали в своїм розпорядженні зброю, 6 було у зв'язку з подібними організаціями інших народів ССРСР. Арештовані члени всіх тих організацій складались так: 53% комсомольці, 38% безпартійні, 9% члени компартії. Протягом цілого згаданого часу на Україні було 174 атентатів на життя партійців, членів ГПУ, осіб з фабрично-заводської адміністрації, профсоюзного керівництва, керівників партійного і советського апарату в сільських і міських місцевостях».

22. січня 1936. р. в день проголошення самостійности та соборности України відбулась в Одесі велика національна демонстрація. За кілька тижнів московська «Правда» в зв'язку з тим писала:

«В Одесі відбувся суд над трьома студентами, які zorganizували демонстрацію в день 22. січня ц. р. і вели агітацію серед матросів і інших. Слідство виказало, що серед студентів в Одесі вони мали кілька тайних гуртків, що читали та поширювали націоналістичні газети. Суд закидає їм, що вони були організаторами великих вуличних демонстрацій на бульварі Тельмана в дні 22. січня, в яких згинуло кількадесят роби́тників і матросів. На внесення прокуратора Орджикідова суд засудив всіх трьох на кару смерті. Присуд виконають щойно після скінчення слідства над 20 учасниками сичневих галабурд...»

Як ставились селяни до московсько-большевицької влади, хай зілюструє така пресо́ва вістка:

«В Старокаранському районі арештували кількох селян і урядників під замітом приналежности до української селянської націоналістичної організації, яка переводить саботаж у сільських роботах. Провірна комісія під проводом Королева ствердила наглядні саботажі в польових роботах не лише в Старокаранському районі, де засіяно тільки 64% площі, але також і в Волковиському теж 64%, в Ольшанському тільки 29%, а в Сталіно навіть 13% не засіяли. Під впливом націоналістичної агітації зовсім незначну площу засіяли теж

райони: Лисичанський, Ворошилівградський, Ворошиловський та Краснолуцький. Селяни під впливом агітації заявляють, що не будуть сіяти, бо не хочуть своєю працею годувати зайд.

Селяни села Скragліски, біля Бердичева, вбили дві жінки п'ятисотенниці, які підвищували норму уборки пукрового буряка, за що недавно дістали в Москві ордени Леніна. Зараз по повороті з Москви селяни їх вбили. У зв'язку з тим убивством арештували кількох селян того села і поставили перед суд в Бердичеві. Кількох селян засудили на довічне ув'язнення, а Кинчука і Степака засудили на смерть через розстріл. Ті два заявили, що вбили дві собаки, які служили Москві».

А ось знову постава українського робітництва.

«В часі наради в місті Кременчузі в дні 1. травня невідомі покищо типи на розі вулиці Лібкнехта кинули три бомби великої розривної сили, які вибухнули і знищили дві гармати та вбили кількох червоноармійців і поранили багато цивільного населення, яке пригледалося параді. Строге слідство виявило, що націоналісти організували в багатьох містах спротив проти свята 1. травня. В Черкасах збунтували місцевих робітників, щоб вони не пішли на парад. В Кобиляках і Полтаві на вежах вивісили національні прапори. В Кобеляках смердючою бомбою не допустили до відбуття робітничого мітингу. А в Константиногороді вбили двох міліціонерів і окремого командира. В місті Сталіне викрито між робітниками організацію, якої ціллю було зорганізувати робітників Донбасу до загального страйку. Провідником місцевої організації був старший шахтар Аверченко. Міліція арештувала його з кількома іншими робітниками. Слідство виказує, що осередком тієї організації робітників, яку вони називали «Спілкою Робітничих Товариств», є місто Чистякове. Спілка мала своїх членів по всіх містах тієї округи, а найсильніше стояла вона в Макіївці, де, правдоподібно, мала початися страйкова акція».

А ось ще інші вістки приблизно з того часу:

«В Бобринецькій області, на Одещині, в радгоспі «Червона Зірка» викрито організацію під назвою «Українська Селянська Націоналістична Організація», що організувала дооколичних селян та поширювала між ними заборонені друки й летючки. Одним зі засобів боротьби тієї організації є саботаж при засівах і при здачі збіжжя владі.

В Богуславі відбувся суд над шістьма селянами за приналежність до тайної організації. Двоє з них — Семен Петрів і Дмитро Куча, перевозили заборонену літературу, а чотири інші відбирали її від них і роздавали поміж селян. Підсудні поширювали летючки протисовєтського змісту, що вихвалювали Петлюру.

Поміж залізничниками, що їздять на шляху Краснодар-Крапоткін, викрито тайну організацію. Налєжали до неї залізничні робітники, що поправляють шлях. Члени тої організації сходилися на тайні зібрання і тут до них промовляли, або відчитувал тайну літературу їх провідників. Члени тої організації співпрацювали з грузинами. Міліція арештувала п'ятьох залізничників і одного інженера кубанця, що доставляв для залізничників тайні газети.

Молодь, що змалечку була виховувана в комуністичному дусі, в значній мірі ішла слідами своїх батьків. Ось як жалівся на одній партконференції видний провідник комсомолу:

«Комсомол України відстав далеко від тих завдань, які ставить перед ним партія і вся країна. Всякі націоналістичні та інші контр-революційні елементи намагаються тут взяти під свій вплив трудящу молодь. Комсомол України ні на хвилинку не може забувати, що він працює в особливій обстановці, де залишки розбитих ворогів не складають зброї... Вороги всіляко нам шкодять, вони прагнуть не допустити до створення нової большевицької інтелігенції, забираючи молодь під свій вплив, вороги прагнуть пірвати розвиток радянської науки».

Пресові вістки потверджували вищесказане:

«В Лубнях серед учеників рілньничої школи викрито організацію, якої духовим батьком був учитель Савченко. Сходились ученики в лісі під Хорошнями і там приходив до них старший чоловік по-селянськи убраний і поучував їх. Кілька разів цей чоловік брав кількох учнів на практичний вишкіл до нападів на радгоспи та на станцію міліції в Миргороді. І через те прийшло наяв, що в Лубнях є організація. Бо один з учнів, Балко, згинув в часі сутички з червоноармійцями. Після того заарештували Савченка, що був дядьком Балка, а вслід за тим ще кількох інших учнів. Слідство виказало, що вони всі були членами тайної організації».

Помимо всіх старань московських большевиків приєднати собі український народ та помимо кровавого терору, знищення і морального розкладу — українська здорова душа вела скриту і безоглядну боротьбу з червоним режимом. В обличчі колоніальної політики Москви в Україні український народ не міг в нічому іншому бачити виходу з умов жахливого визиску, національного пониження і політичного поневолення, як тільки в боротьбі з Москвою, в боротьбі безоглядній, послідовній і веденій до остаточного кінця. Ця боротьба, оправдана історією, є лише відповіддю на постійне московське намагання поневолити Україну. І вона може закінчитися лише тоді, коли український народ здобуде те, що втратив через москалів і за що від страсти волі свого життя він бореться, не шкодуючи жертв, для чого працює, не шкодуючи сили ні енергії і в що непереможено вірить.

Наш ідеал — самостійна Українська Держава — це те, до чого український народ змагається на протязі цілої своєї історії й що Москва завжди поборювала. В цьому історичному нашому змаганні з Москвою правда по нашому боці, бо ми змагаємось за волю й державне існування, а Москва стремить лише до політичного імперіялізму. По чийй же стороні правда, по того стороні й кінцева перемога!